

mgr Zuzanna Barbara Gądzik

„Prawnokarna ochrona zwierząt wykorzystywanych w procedurach doświadczalnych”

Rozprawa doktorska na temat „Prawnokarna ochrona zwierząt wykorzystywanych w procedurach doświadczalnych” dotyczy problematyki ochrony zwierząt doświadczalnych na gruncie polskiego prawa karnego. Aktualność podjętego w pracy zagadnienia znajduje wyraz w szczególności z uwagi na wejście w życie w dniu 27 maja 2015 r. ustawy z 15 stycznia 2015 r. o ochronie zwierząt wykorzystywanych do celów naukowych lub edukacyjnych (Dz. U. poz. 266). Na gruncie przepisów tego aktu prawnego utraciła bowiem moc ustawa z 21 stycznia 2005 r. o doświadczeniach na zwierzętach (Dz. U. Nr 33, poz. 289 ze zm.), dotychczas regulująca zasady podejmowania i przeprowadzania doświadczeń na zwierzętach – w tym również kwestie odpowiedzialności karnej za czyny skierowane przeciwko zwierzętom doświadczalnym.

Rozprawa ma na celu ustalenie, w jaki sposób normy prawa karnego chronią zwierzęta doświadczalne oraz czy jest to ochrona wystarczająca. Treść pracy prowadzi do wniosku, że z uwagi na konflikt dóbr, z których jedno ulega poświęceniu oraz przy uwzględnieniu społecznej opłacalności takiego postępowania, zasadne jest uznanie procedur doświadczalnych za okoliczność wyłączającą bezprawność czynów polegających na nieuzasadnionym lub niehumanitarnym pozbawieniu zwierząt życia albo znęcania się nad nimi. Analiza ta opiera się również na porównaniu funkcjonujących w systemie prawa karnego określonych okoliczności wyłączających bezprawność czynu, których elementy znajdują częściowe odzwierciedlenie w konstrukcji prawnej procedur doświadczalnych. Ponadto, prowadzone w pracy rozważania zmierzają do wykazania, iż normy prawnokarne dotyczące procedur doświadczalnych z wykorzystaniem zwierząt mają na celu przede wszystkim ochronę humanitarną zwierząt, tj. ochronę przed zadawaniem im zbędnego i nieuzasadnionego bólu lub cierpienia. Celem pracy jest również dowiedzenie subsydiarnego charakteru przepisów karnych odnoszących się do procedur doświadczalnych. Znajdują one bowiem zastosowanie dopiero wówczas, gdy ochrona na gruncie innych gałęzi prawa – w szczególności prawa administracyjnego, okaże się niewystarczająca.

Praca podzielona jest na cztery rozdziały wraz ze wstępem, zakończeniem i bibliografią. Rozdział I obejmuje zagadnienia ogólne, wprowadzające do problematyki wykorzystywania zwierząt w procedurach doświadczalnych. Przedstawia genezę poddawania

zwierząt doświadczeniom, rozwój przepisów prawnych regulujących kwestie dopuszczalności takiego działania, a także ich wpływ na powstawanie instytucji nadzorujących przebieg powyższych procedur. W rozdziale tym wyjaśniono także pojęcie zwierząt doświadczalnych, które zgodnie z obowiązującymi przepisami mogą zostać wykorzystane w procedurach doświadczalnych. Ponadto, nakreślony został status prawny zwierząt na tle przepisów prawa publicznego i prywatnego. Analizie w kontekście ochrony zwierząt doświadczalnych poddano cztery obszary ochrony zwierząt – ochronę humanitarną, gatunkową, użytkową i weterynaryjną. Z uwagi na liczne kontrowersje związane z poddawaniem zwierząt doświadczeniom, w niniejszym rozdziale przedstawione zostały także oceny etyczne i moralne takiego działania, z uwzględnieniem znaczenia doświadczeń na zwierzętach w nauce oraz sporu o ich zasadność.

Rozdział II dotyczy istoty oraz podstaw prawnych procedur doświadczalnych. Określono w nim charakter prawny takich działań, przy rozważeniu kwestii zakwalifikowania procedur doświadczalnych jako okoliczności wyłączających bezprawności czynów wymierzonych w ochronę humanitarną zwierząt (tj. niehumanitarnego lub nieuzasadnionego pozbawienia zwierzęcia życia bądź znęcania się nad nim). Wskazano i poddano wykładni elementy definicji procedury doświadczalnej, zawierającej kategorie działań o charakterze eksperymentalnym lub naukowym oraz edukacyjnym. Z uwagi na rygorystyczne uregulowania dotyczące legalności podejmowania procedur doświadczalnych, w rozdziale II omówiono warunki formalne, które muszą zostać spełnione dla ich przeprowadzenia. Uwzględniono także konsekwencje przekroczenia wymaganych kryteriów dla odpowiedzialności karnej sprawcy.

W rozdziale III została rozwinięta teza, zgodnie z którą normy prawa karnego znajdujące zastosowanie do procedur doświadczalnych z wykorzystaniem zwierząt są nakierowane przede wszystkim ku ich ochronie humanitarnej. W rozdziale tym zaprezentowano charakterystykę zakresu ochrony humanitarnej zwierząt, z uwzględnieniem podziału na ochronę o charakterze ogólnym – dotyczącą wszystkich zwierząt oraz ochronę specjalistyczną – odnoszącą się do poszczególnych kategorii zwierząt wykorzystywanych do celów specjalnych. Z uwagi na temat niniejszej pracy zakres ochrony specjalistycznej zawężony został jedynie do zwierząt wykorzystywanych w procedurach doświadczalnych.

W rozdziale IV przedstawiono poglądy doktryny prawa karnego dotyczące różnych okoliczności wyłączających bezprawność czynu (tj. dozwolonego ryzyka nowatorstwa, zabiegu weterynaryjno-lekarskiego oraz działalności edukacyjnej) oraz ich relacji do procedur doświadczalnych z wykorzystaniem zwierząt. Celem takiego porównania było wskazanie

granic ochrony zwierząt doświadczalnych, w związku z wykorzystaniem w ramach procedur doświadczalnych elementów poszczególnych okoliczności wyłączających bezprawność.

Rozprawa stanowi próbę kompleksowego przedstawienia problematyki ochrony zwierząt doświadczalnych w Polsce i oceny jej wystarczalności w ujęciu przepisów prawa karnego. Z uwagi na wejście w życie nowej ustawy regulującej omawianą problematykę – tj. ustawy z 15 stycznia 2015 r. o ochronie zwierząt wykorzystywanych do celów naukowych lub edukacyjnych, jest to pionierskie opracowanie tego tematu. Zawiera ono propozycje rozwiązania kwestii odpowiedzialności karnej za zachowania wymierzone przeciwko ochronie humanitarnej zwierząt, przy jednoczesnym uwzględnieniu charakteru prawnego procedur doświadczalnych i konieczności ich podejmowania. Zaproponowane w pracy zmiany mają bowiem na celu nie tylko poprawę sytuacji zwierząt doświadczalnych, poprzez zwiększenie stopnia ich ochrony przed bólem lub cierpieniem, lecz także utrzymanie pożądanego poziomu badań naukowych, dla którego podejmowanie procedur doświadczalnych jest niezbędne.

14 czerwca 2015r.

Zuzanna Gądzik